

FRANSIZ DEVRİMİ ARA DÖNEM HUKUKU

(Fransız Devriminde Medenî Hukuka ve Ceza Hukukuna İlişkin Gelişmeler)
(Le droit intermédiaire révolutionnaire)

Prof. Dr. Antoine VIALARD*

(Çeviren : Prof. Dr. Durmuş TEZCAN)**

Fransız Devriminin tarihi ve o dönemdeki olaylar genellikle iyi bilinmekle birlikte, bu dönemdeki hukukî gelişmeler hakkında bilgi sahibi olanlar fazla değildir. Fransız Hukuk Fakültelerinde ARA DÖNEM HUKUKU olarak tanımlanan bu dönemdeki hukuki düzenlemeleri ciddi bir şekilde araştıran bu konunun uzmanları da neredeyse parmakla sayılacak kadar azdır.

Günümüzde bile, birkaç istisna dışında, devrim hukuku, hukuk fakültelerimizin ders programına dahil edilmemektedir. Bu hukuka ARA DÖNEM HUKUKU adı verilmesi bile, eski ve yeni ilkeler arasında bir geçiş dönemi hukuku olduğu izlenimi yaratmakta, bu ise, anılan düzenlemelere hak ettikleri önemin verilmediğini göstermektedir. Oysa, devrim hukuku tamamen yeni yasal düzenlemeler getirmiştir. Bu yasaları devrim dönemi yöneticileri uygulamaya çalışmış, Bonaparte ise, iktidara gelir gelmez iptal etmiştir.

Bu yaklaşıma hem devrim karşıtları hem de devrim taraftarları sebep olmuştur. Devrim karşıtları koyu Bonaparte taraftarları olduklarından Bonaparte'ı devrim dönemi gelişmelerini düzene sokan yönetici olarak göstermek istemişlerdir. Bunlara göre, konsüllük kuruluncaya kadar herşey karışık, Bonaparte'ın iktidara gelmesiyle ancak devrimin getirdiği yeniliklerin belirli bir düzeni oluşturduğu anlaşılmış ve ülkenin yeni hâkimi bu yenilikleri belli bir çerçeveye oturtmuştur. Kısaca, bu görüşe göre, Devrim sadece herşeyi iptal etmek, yıkmak ve yok etmekle yetinmiş, Bonaparte ise, ülkeyi yeniden inşa etmiş ve düzene sokmuştur.

* Bordeaux Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Bölüm Başkanı

** D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölüm Başkanı

Devrim taraftarları ise farklı, ancak gerçeğe daha yakın olmayan bir tezi savunmaktadırlar. Bu görüşe göre, Napolyon dönemi yasaları aslında devrim yasalarıdır ve Bonaparte devrim yasalarına kendi adını vermekle yetinmiştir.

Savunulan her iki sistemde de Napolyon Medenî Kanununa devrim dönemine ait bir kanun olarak bakılmaktadır. Gerek devrim yasalarının gerekse imparatorluk dönemi yasalarının hazırlanmasında Cambacérés adlı kişinin aktif bir rol oynaması bu bakımdan yanıltıcı bir unsur olmuştur. Oysa bu kralın idam edilmesine karar veren Konvansiyon dönemindeki yasakoyucunun imparatorluk döneminde başbakan rolünü üstlenen bir dalkavukla aynı görüşleri paylaşabileceği ve bu dönemlerde birbirlerine benzeyen neredeyse aynı hukuk sistemlerinin oluşturulmuş olabileceği düşüncesi pek akla uygun değildir.

Aslında esas sorulması gereken soru şudur: Önceki ve ardındaki dönemlere ait yasal düzenlemelerle karşılaştırıldığında devrim yasaları, özel bir araştırma konusunu oluşturabilecek kendine özgü özellikleri taşımakta mıdır, taşımamakta mıdır?

Fransız devrimi döneminde meydana gelen gelişmeler, bu gelişmelerin temelinde bulunan yüce ilkeler ve bu ilkeler doğrultusunda yapılan deneme mahiyetindeki uygulamalar nedeniyle Fransız devriminin tarihî açıdan özel olarak incelemeye değer bir dönem olduğuna hiç şüphe yoktur. Fransız devriminin bu özelliği kabul edildiğinde devrim ilkeleri ile Napolyon dönemi yasalarının temelini oluşturan ilkeler arasında büyük farklılıkların mevcut olduğu hemen anlaşılmaktadır. Nitekim devrimcilerin toplumsal anlayışının imparatorluk dönemindeki toplumsal anlayışa benzemesinin pek mümkün olmadığı göze çarpmakta, hattâ aralarında çok büyük bir fark olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan olayların tarih sırasına göre nasıl geliştiğini incelemekte yarar vardır.

1789'da mevcut eski Fransız Hukuku, devrimcilerin kabul ettiği ilkelere, özellikle de devletin bütünlüğü ilkesi, lâiklik ilkesi ve yasa önünde eşitlik ilkesine ve derebeyliğin kaldırılmasına ters düşmekteydi. Bunun sonucunda da devrim dönemindeki yasa koyucu eski döneme ait ilkelere tamamen ters düşen ilkeleri benimsemiş ve evlilik, velâyet, vesayet ve mülkiyet gibi medenî hukuk kuralları ve ceza usulü, medenî usul ve ceza hukukunu ilgilendiren konularla ilgili yeni yasalarda bu yeni ilkeleri esas almıştır. Devrimciler eski döneme ait her şeyi kaldırmak ve yenilemek istiyorlardı. Ancak hukuk alanında kaldırılan her yasa yerine hemen yeni bir düzenleme

getirmek şarttı. O dönemde de hâkim olan kargaşa nedeniyle bu mümkün olmadığına göre, sadece yeni kurulan düzene tamamen ters düşen yasaların iptal edilip yenileriyle değiştirilmesiyle yetinilmiştir. Bu yöntemin sakıncaları vardır. Bazı yeni yasalar kendi aralarında tutarsız olduğu gibi yeni yasalarla eski döneme ait ve yürürlükten kaldırılmayan düzenlemeler arasında da kolayca giderilmesi mümkün olmayan uyumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Örneğin, çeşitli eyâletlerin imtiyazları kaldırılmakla ve ülkenin idarî bölümlerinde değişiklik yapılmakla birlikte, bazı bölgelerde yazılı hukuk düzeni, diğer bazı bölgelerde ise örf ve âdetler geçerli olmaya devam etmekteydi. Bu karışıklığa son vermek ve hukukî düzeni sağlamak için yeni bir medenî kanun hazırlanması gerekli olmuştu.

Bu gereğin bilinci içinde olan Kurucu Meclis 3-14 Eylül 1791 tarihli Anayasaya özel bir madde koyarak, krallık çapında uygulanmak üzere ortak bir medenî kanunun hazırlanmasını emretmiştir.

Ancak, Kurucu Meclis'ten yasama erkini devralan yasama meclisi yasal düzenini yeni Anayasa'ya uygun hale getireceğine, bu Anayasa'yı etkisiz kılmak amacıyla bu emri yerine getirmekten özellikle kaçınmıştır.

Nihayet yeni medenî kanunu hazırlama görevi Konvansiyonca üstlenilmiştir. Yeni Cumhuriyet'e uygun bir yasal düzeni kurmayı amaçlayan bu meclis, yasama komisyonunu bu medenî kanun tasarısını hazırlamakla görevlendirmiştir. 9 Ağustos 1793 tarihinde Millet vekili Cambacérès çoğunu tek başına hazırladığı bir tasarımı meclise sunmuştur. Ancak, Cambacérès'in sunduğu medenî kanun tasarısı meclis tarafından onaylanmamıştır. Diğer meclis üyelerine görev Cambacérès bu tasarıda eski fikirlerin etkisi altında kalmış ve genç cumhuriyete yaraşan yeni ilkelere yeteri kadar yer vermemiştir. Cambacérès tasarısını reddederken Konvansiyon çağdaş ilkelere uygun yeni bir tasarı hazırlamak üzere bir Düşünürler (Bilgiler) Komitesinin kurulması yolunda karar almış, ancak, bu karar uygulanmamıştır.

Terör yönetiminin devrim takviminin ikinci yılının 11. ayının 9. gününde devrilmesinin ardından, yeni bir medenî kanun tasarısının hazırlanması ile ilgili bazı çalışmalar yapılmış ise de bu çabalar da sonuçsuz kalmıştır. Gerçi Cambacérès tarafından hazırlanacak 2. yılın 12. ayının 23 ünde meclise sunulan yeni bir tasarı incelenmeye başlanmış, hatta bazı maddeler onaylanmıştı. Ancak, daha âcil işlerin araya girmesi nedeniyle meclis bu tasarının incelenmesini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır.

3. yıl Anayasa kabul edilip Direktuar yönetiminin kurulmasıyla Cumhuriyet daha sakin bir döneme girince, bu çalışmalar yeniden hız kazan-

mıştır. 4 üncü yılın 9. ayının 24 ünde Cambacérés, 1793 tarihli ilk tasarısıyla büyük benzerlik arzeden 3. medenî kanun tasarısını 500'ler Konseyine sunmuştur. Ancak Cambacérés'in 5. yılda bu konseyden ayrılması 2. konsey arasındaki siyasal ilişkilerde gündün güne artan güçlüklerin ortaya çıkması nedeniyle bu çalışmalar da yarıda kalmıştır.

8 nci yılın 2. ayının 19. günü kabul edilen bir yasayla Direktuar yönetimine son verilirken, aynı yasanın 14. maddesi uyarınca Olgunlar Konseyine ve 500'ler Konseyine bağlı Komisyonlara medenî kanunu hazırlama görevi verilmiştir. Aynı yılın 3. ayının 3.'ünde millet vekili Jacqueminot, 500.'ler Konseyinin yasama komisyonuna medenî kanununun çeşitli kısımlarını içeren bir tasarı sunmuştur. Jacqueminot tasarısı olarak anılan bu metin incelenmeden 8 nci yılın 3. ayının 22'si tarihli Anayasa kabul edilerek yürürlüğe girmiş ve Napolyon medenî kanununu hazırlık çalışmalarına başlamıştır.

Ara Hukuku'nun gerçek niyetini anlamak için, devrim yasalarını kısaca gözden geçirmek yeterlidir: Bu döneme ait yasaların Napolyon dönemi hukukundan farklı olduğu hemen anlaşılmaktadır. Burada her iki döneme ait yasaları da biçim açısından incelemeye gerek yoktur. Özellikle yasaların içeriği üzerinde durarak medenî hukuk, medenî usul ve ceza usulü hukuku ve ceza hukukunu devrim döneminde geçerli olan fikirlere uygun hale getirme çabalarına tanık olacağız.

I- Bir yasada seçilen ifadelerin önemini yadsımamakla birlikte biçim üzerinde fazla durmayacağım. Bu konuda 1804 tarihli Napolyon medenî kanununu devrim yasalarıyla karşılaştırmak suretiyle bir kaç örnek vermeye yetineceğim. Önemli bir role sahip olan ikâmetgâh kavramını ele alırsak, 1804 tarihli Medenî Kanuna göre ikametgâhın "*kişinin asıl yerleştiği yer*" olarak tanımlandığını, Konvansiyon dönemi kanununda ise, "*ikametgâh kişinin siyasal haklarını kullandığı ve vatandaşlık görevlerini yerine getirdiği yerdir*" diye bir maddenin yer aldığını görüyoruz. Diğer bir örnek, evlilikle ilgilidir: Napolyon Medenî Kanunda evlilik tanımının belirtilmesinden kaçınılırken Konvansiyon dönemindeki yasa koyucu evliliğin tanımlanmasının üstesinden gelinemeyecek bir sorun olmadığı düşüncesiyle hazırlandığı kanunun 3 ncü kısmının 1 nci maddesinde şu tanıma yer vermiştir: Evlilik karı ve kocanın yasanın hükmü altında birlikte yaşamak ve birlikten doğabilecek çocuklarına bakma ve bunların büyüme yükümlülüğünü üstlendikleri bir sözleşmedir.

Napolyon Medenî Kanunda zaman aşımı "*belirli bir sürenin geçmesi sonucunda kazanma veya kurtulma yolu*" olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanım yeterince açık olmadığından hukukçular tarafından sürekli olarak eleştirilmiştir. Konvansiyon döneminde ise kanunda şu tanıma yer verilmiştir: "*Zamanaşımı yasada öngörülen sürede zilyetlikle mülkiyetin kazanılmasını veya alacaklının istemde bulunmaması nedeniyle borçtan kurtulmasını sağlayan bir yoldur.*"

Daha nice örnekler verilebilir. Ancak bunların ayrıntı niteliğinde olduğunu düşünmekteyim.

II- Şimdi de yasaların esası ile ilgili daha temelli farklılıkları ele alalım. Bu farklılıklar çok büyük sayıda olduğundan hepsini gözden geçirmek sözkonusu olamazsa da bazıları üzerinde durmak suretiyle sistemlerin farklı olduğunu anlayabiliriz.

A) İlk olarak Medenî Kanun'da aile hukuku ve malların yönetimi ve miras yoluyla intikali ile ilgili olarak belirtilen bazı maddeleri de alalım. Bu alanlarda devrim döneminde geçerlilik kazanan belli başlı kurallar eşlerin aile mallarının yönetimindeki eşitliği, çocukların eşitliği ve ana-babanın çocuklarını büyütüp onlara iş sağlama yükümlülüğüdür. Bu kurallar Yasama Komitesinin Medenî Kanunun tasarısında şu şekilde yansıtılmıştır:

- Eşlerle ilgili maddeler : "*Eşler mallarının yönetiminde eşit haklara sahiptir*" (2 nci Kısım, 2 nci Bölüm, 11 nci Madde). Evliliğin eşlerden birinin ölümü nedeniyle sona ermesi halinde "*Hayatta kalan ve muhtaç durumdaki eş murisin mallarının tümü veya bir kısmı üzerinde tasarruf hakkına sahiptir*" (2 nci Kısım, 4 ncü Bölüm, 25 nci Madde). "*Bu tasarrufun nisabı aile konseyi tarafından belirlenir*" (26 nci madde). Boşanma halinde çocukları büyüten eşe verilmek üzere diğer eşin mallarından ayrılacak payı yine aile konseyi kararlaştırır.

- Anne babanın çocuklarına karşı yükümlülükleri şu şekilde belirtilmiştir: "*Anne baba çocuklarına bakıp bunları büyütmenin yanısıra çocuklarına tarım veya esnaflıkla ilgili bir meslek öğretmekle yükümlüdürler. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyen ana baba çocuklarına hayat boyunca işe sağlamakla yükümlüdür*".

- Evlilik dışı çocuklara ilişkin babalığın tesbiti Konvansiyon tasarısında yer almamıştır. Bu durum evli olmayan anneye doğum anında çocuğun babasını beyan etme hakkını veren ve ciddi, suistimallere yol açan eski hu-

kuk sistemine karşı bir tesbit olarak değerlendirilmektedir. Her şeye rağmen eşitlik ilkesine sadık kalan Konvansiyon dönemindeki yasa koyucu "*çocuklar ister nikâhtan sonra doğmuş olsunlar, ister yukarıda belirtilen şekilde tanınmış olsunlar eşit, haklara sahiptir*" diye bir madde tasarıya dahil etmiştir. (4 ncü Kısım 17 nci Madde). Her ne kadar evlilik dışı tanınmamış çocuklar bu eşitlik ilkesinden yararlanamazlarsa da, eski rejimdeki "*Veledi zina*" ve "*Veledi Fücur gibi, onur kırıcı terimleri kaldıran yeni yasakoyucu, ana babası belli olmayan çocuğa anasız babasız kalan çocuk gibi öksüz denilmektedir*" diye bir madde öngörmüştür (4 ncü Kısım, 5 nci Madde).

- Evlilik içi çocukların "*daha mutlu*" olduğuna inanılmakla birlikte, yeni ilkenin etkisiyle velâyet hakları yumuşatılmıştır. Yasama komitesinin adına sunduğu raporda Cambacérès şu beyanda bulunmuştur: "*Ana-babanın haklarına zora dayandırmak doğaya karşı gelmektir. Ana babanın gerçek hakları çocuklarına bakıp onları korumak, gerçek yükümlülükleri ise çocuklarını büyütmek ve onlara iâşe ve iş sağlamaktır.*"

Eski hukukta ailenin ve aile adının devamlılığını sağlamak için bütün hakların tek bir varise intikal sistemi benimsenmişti. Yeni yasa koyucu eşitlik adına, aşırılığa kaçma pahasına da olsa tamamen ters bir fikri benimsemiştir. Tasarıda şu maddeler yer almaktadır: Murisin çocukları varsa mirasta eşit haklara sahiptirler (3 ncü Kısım, 4.ncü Bölüm, 47 nci madde) ve "*veraset hakları yasada kamu yararı doğrultusunda belirlenmiştir. Özel kişiler mirasçı nasbı, ikame veya mirastan mahrumiyet yoluyla bu haklara aykırı tasarıda bulunamazlar.*"

Bağışlarla ilgili bölümde de aynı yasak, daha açık bir şekilde belirtilmiştir: "*Herhangi bir varise sağlanması veya ölüme bağlı tasarrufla bağış yapmak yasaktır. Varislerin eşit hakları yasanın özel korumasın altına alınmıştır*" (3 nü Kısım, 24 ncü madde). Aynı maddede aşağıdaki durumlarda olanlara da bağış yapma yasağının getirilmiş olması, ilginç bir kural olarak zikredilmeye değerdir: "*Varlıklı sayılabileceği için geliri 500 ton buğdaydan daha yüksek değerde olanlara, ve en az bir çocuk evlât edindiği veya ana, baba, büyük ebeveynlerinden birine veya yardıma muhtaç bir yaşlıya baktığı durumlar hariç, geliri 25 ton buğdaydan daha yüksek değerde olan 21 yaşından büyük bekârlara bağış yapmak yasaktır*".

Devrim döneminde hazırlanan tasarılar da yer alan bu çeşitli maddelerden Ara Hukukuyla Napolyon Medenî Kanunu arasındaki farklılıklar yeterince anlaşılmalıdır. Bu örnekler, diğer konularda da gerek biçim, gerekse içerik bakımından benzeri farkların mevcut olduğunu anlamak için yeterlidir.

B) Usûlî Hukuku alanında da benzeri farklılıklar göze çarpmaktadır. Dâvacıya gereğinden fazla yük ve masraf getiren Napolyon Medenî Usûl Kanununun aksine, Kurucu Meclis ve Konvansiyon tarafından onaylanan yasalarda usulü basitleştirme yoluna gidilmiştir.

a) Hakemliği yeğleme ve seyyar istinaf sisteminin benimsenmesi:

24 Ağustos 1790 tarihli yasayla yurttaşlar, uyuşmazlıklarını mahkemeye götürmeye özendirilmiştir. Her şeye rağmen mahkemeye başvurmak isteyenler seçimle göreve getirilen hakimlerden oluşan mahkemelerde dâva açabiliyorlardı. Aduén Duport tarafından özel hukuk mahkemelerinin jürili olması ve kararlara karşı istinaf yolunun kapatılması yolunda öneriler getirildi ise de, bu öneriler benimsenmemiştir. Ancak istinaf yolu kapatılmakla birlikte, dâvacı ve dâvalıya dâvanın başlangıcında istinaf hakkından vazgeçip vazgeçmedikleri sorulur ve o anda vazgeçmedikleri takdirde bile dâva süresince her an bu haktan vazgeçebilirler. Tarafların istinaf yolundan vazgeçmesi halinde dâvanın değerine bakılmaksızın mahkeme ilk ve son derece mahkemesi olarak karar verir. Bugünkü sistemde istinaf mahkemeleri ilk kararı veren mahkemenin üst mahkemesi durumundadır. Kurucu Meclis mahkemeler arasında böyle bir hiyerarşinin olmasına karşı çıkarak seyyar istinaf sistemi olarak adlandırılacak bir sistemi benimsemiştir. Bu sisteme göre, istinaf mahkemesi, ilk kararı veren mahkemeye aynı kademede olan bir mahkemedir. Bu mahkeme ya tarafların ortaklaşa seçtikleri bir mahkeme ya da anlaşamadıkları takdirde, kendilerine teklif edilen ve her bir tarafın üçünü reddetme hakkı bulunan yedi mahkeme arasından tesbit edilen bir mahkemedir.

Konvansiyon döneminde ise, hakemlik sistemi mecburî kılınmıştır. Yurttaşlar uyuşmazlıklarını, aksi belirtilmedikçe ilk ve son merci olarak karar vermek üzere seçtikleri hakemlere götürmek zorunda bırakılmıştır. Ancak, tarafların hakemin tayini üzerine anlaşamaması veya bir tarafın istinaf yolu saklı kalmak suretiyle verilen bir karara itiraz etmek istemesi halinde dâva seçimle bir yıl için göreve getirilmiş kamu hakemleri önünde görülüyordu. Masrafa yol açmadan ve belirli bir usul uygulamadan alenî olarak verilen ve yüksek sesle okunan kamu hakemi kararları geçerli olup, bunlara karşı itiraz yolu kapalıydı.

b) Basit bir delil sisteminin benimsenmesi:

Yükümlülüğün ve yükümlülüğün kurtulmanın delilleri açık ve kesin olmalıdır. Yemin geçerli değildir: "*Mahkemede yemin geçerli değildir*" (Medenî Kanunun 3 ncü cilt, 1 nci Kısım, 4 ncü Bölümü, 65 nci maddesi).

Karineler de geçerli değildir: *"Bu konuda karineler kabul edilmeyecektir, yükümlülük olup olmadığının tam olarak anlaşılması halinde durumun kurtulma doğrultusunda yorumlanması gerekir"*. (66 nci madde).

Yazılı delil başlangıcı da geçerli değildir: *"Yasa yarım gerçekleri kabul edemeyeceği gibi yarım delilleri de kabul edemez, yazılı delil başlangıcı olarak öne sürülen belgelerle yükümlülüğünden kurtulma önlenemez"* (67 nci madde).

C) Ceza hukuku alanında da devrim yasaları ile Napolyon dönemi yasaları arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. 1789'da hâlâ yürütülmekte olan 1670 yasa Voltaire tarafından *"sanıklara karşı"* bir yasa olarak nitelendirilmiştir. Eski rejimdeki yasama meclisi defterlerine sadece halktan değil, aynı zamanda asillerden, hattâ ruhban sınıfından bile gelen çok sayıda şikâyete rastlanması bu durumda pek şaşırtıcı değildir.

Mautes ve Meulan şehirlerinden verilen dilekçelerde *"ruhban sınıfının sanığın sorguya çekilmesi, tanıkların dinlenmesi, tanık ifadelerinin okunması ve yüzleştirme dahil olmak üzere ceza soruşturmasının aleni olarak yürütülmesini arzu ettiği"* bildirilmektedir. Paris halkı ise şu beyanda bulunmuştur: *"Tarihin her çağında hemen hemen bütün ileri ülkelerce uygulanan ve daha önce Fransa'da da geçerli olan aleniyet ilkesi yeniden kabul edilecek olup bundan böyle soruşturma mahkemesi önünde kapılar açık bırakılacak aleni olarak yapılacaktır"*.

Kurucu meclisin ilk işlerinde biri bu konuya ilişkin yeni yasaları çıkartmak olmuştur. 8-9 Ekim 1789 tarihle bir yasa, ardından da 16-29 Eylül 1791 tarihli ikinci bir yasayla bu konu düzenlenmiştir. Her iki yasa da geniş kapsamlı olup, burada belli başlı maddelerin sadece zikredilmesi bile imkânsızdır. İzninizle bir kaç örnek vermeye yetineceğim.

a) 8-9 Ekim 1789 tarihli yasanın önsözünde şu görüşlere yer verilmiştir: *"Millet Meclisi, tanıdığı insan hakları arasında, kendisine karşı ceza soruşturması açılan kişinin, suçların cezalandırılmasını gerektiren toplum çıkarlarıyla bağdaşabildiği en geniş ölçüde savunma özgürlüğü ve güvenliğinden yararlanma hakkının özel öneme sahip olduğuna; ve halihazırdaki yargı düzeni yıkılmadan suçsuzluğun belirlenmesini sağlamak ve sanıkların savunulmasını kolaylaştırmak amacıyla milletin çıkarları doğrultusunda bazı düzenlemelerin yapılabileceğine inanmaktadır"*. Gerekliliğini açıkladığı bu güvenceleri özellikle suallerin aleniyet ilkesine önem vererek düzenleyen Millet Meclisi, soruşturmayı iki safhaya bölmek suretiyle ayrı ayrı kurallara tâbi tutmuştur.

1) Soruşturmanın başlangıcında alenî olarak yürütülmesinin sonuçlarını olumsuz yönde etkileyebileceği ve tehlikeli olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle bu safhadaki soruşturma için gizlilik ilkesi muhafaza edilmiş, ancak yasaya göre soruşturmanın alenî olarak yürütülmesinde sakınca olduğu sürece kamuoyu denetimini sağlamak üzere belediye, köy ve mahallelerce atanan iki vatandaşın hâkimin yanında görev yapması öngörülmüştür. Bu hakem yardımcılarını usulü işlemlerin gizliliğini mutlak olarak korumaya yemin ederler. Yoklukla malûl sayılmaması için, bütün işlemlerde yardımcılarının hazır bulunması şarttır. Hâkim yardımcılarını, tanık ifadeleri veya olayların açıklığa kavuşmasını sağlayabilecek diğer hususlarla ilgili olarak, gerek dâvacı gerekse dâvalı lehine gerekli gördükleri bütün mülâhazalarını hâkime bildirmekle yükümlüdürler (7 nci madde). Hakem yardımcılarını en az yirmi-beş yaşında hazır bulunmadan hâkim herhangi bir şikâyeti dinleyemez. Ancak âcil veya suçüstü durumlarda tanınmış iki vatandaş bunların yerine görev yapabilir. Bununla birlikte hâkimin tek başına herhangi bir usulî işlemin yapması yasayla kesinlikle yasaklanmıştır.

2) Sanığın kendi isteğiyle teslim olması veya ifadesi alınmak üzere sorgu hakiminin önüne çıkması üzerine soruşturma aleni olarak sürdürülür. Ve hâkim yardımcılarının görevi sona erer. O andan itibaren bütün usulî işlemler aleni olarak, yüz yüze ve sorgu hâkimi odasının kapıları açık tutularak yapılmaktadır. Hâkim, tutuklamayı izleyen 24 saat içinde sanığı huzuruna çağırmalı ve sanığın şikâyeti, muhbirin adını, tutanak ve raporları ve soruşturma ile ilgili belgeleri okumasını sağlamalıdır. Sanığın hâkimin huzuruna ilk çıkarılışında bir avukat seçmeye dâvet edilmesi veya gerekirse bir avukatın re'sen görevlendirilmesinin ardından sanığın beklenmedik bir soruyla karşılaşmasını önlemek için sorguya çekme ertesi güne ertelenir. Kanun koyucu iddia makamı ve sanığın birbirlerini köşeye sıkıştırmalarını uygun bulmayıp bunu onur kırıcı saymıştır. Diğer yandan ağır cezalara mahkûmiyet kararları için yasa özel çoğunlukları öngörmüştür: Bedenî ve onur kırıcı cezaları ancak oyların üçte ikisiyle, idam cezasına ise oyların beşte dördü ile karar verilebilir.

b) 16-29 Eylül 1790 tarihli yasa ile bu ilk yasada bazı değişiklikler yapılmış, bazı yeni maddeler de eklenmiştir. Jurili ceza mahkemelerinin kurulmasını öngören bu yasa 26 Aralık 1790 tarihinde Aduén Juport tarafından Millet Meclisine sunulan tasarıyla hemen hemen aynıdır. Bu yasaya göre hazırlık soruşturması Sulh Hâkimi ve daha sonra mahkeme başkanı dışında mahkeme üyeleri arasından 6 aylık geçici süreler için seçilecek jüri başkanlığına atanan bir hâkim tarafından yürütülür. Bu hâkimin görevleri

şunlardır: Dosyayı hazırlamak, sanığı sorguya çekmek ve kovuşturulmasına yer olmadığı kanısına varırsa karar alınmak üzere mahkemeye başvurmak. Kovuşturmaya devam edildiği takdirde jüri başkanı iddianameyi hazırlar. Şikâyetçi varsa iddianame ortaklaşa hazırlanır veya jüri başkanı ve şikâyetçinin mutabakat sağlamaları halinde jüriye sunulmak üzere ayrı ayrı iki iddianame hazırlanır.

Dava ilk olarak sekiz yurttaşların oluşan bir kovuşturma jürisi önüne götürülür. Jüri, yazılı tanık ifadeleri dışındaki bütün uslû belgeleri inceledikten ve tanıkları dinledikten sonra, en yaşlı jüri üyesi başkanlık görevini üstlendiği duruşmada kovuşturmaya yer olup olmadığına karar verir.

Bilâhare dâva, olay hakkında karar vermekten sorumlu 12 üyeli bir jüri hukukî sonuçları hakkında karar vermekten sorumlu bir başkan ve 3 üyeden oluşan ceza mahkemesi önüne götürülür. Mahkemede 4 ve 6 yıl için seçimle göreve getirilen bir savcı ve bir kral temsilcisi de bulunur. Savcı suçların ilk jürinin kabul ettiği iddianameye uygun olarak sabit görülmesini sağlamak-tan, kral temsilcisi ise, yasanın öngördüğü cezaların uygulanmasını talep etmekten sorumludur.

Jüri, kararlarını, özel toplantı salonlarında verir. Üç jüri üyesinin sanık aleyhine karar vermesi aklanmasını sağlar. Jürinin kararlarına itiraz edilmekle birlikte, bütün mahkeme üyelerinin jürinin yanlış karar verdiğiğine inanmaları halinde, mahkeme, olayları yeniden değerlendirmek üzere jüriye üç üye ilâve edilerek 15 kişilik jürinin oyların beşte dördü ile yeni bir karar almasını emredebilir. Ancak bu yeniden değerlendirme, sadece mahkûmiyet kararları için mümkün olup, beraat halinde ise, durum yeniden değerlendirilemez.

c) 4 ncü yılın 2 nci ayının 3'ü tarihli Suç ve Ceza Yasası, Kurucu Meclis döneminde kabul edilen yasaların özüne fazla dokunmamakla birlikte, bu yasayla Fransa'da günümüzde yürürlükte olan Ceza Usûl Kanunu doğrultusunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Kamu davası ile şahsî dava arasındaki ayırım önem kazanmakta, özel şahıslar artık sadece tazminat davası açabilmekte, adlî polis memurlarının sayısı artırılmakta, jüri başkanına daha çok görev ve günümüzün sorgu hâkiminin sorumluluklarını andıran sorumluluklar verilmektedir. Ancak, bu değişiklikler geniş kapsamlı olmamış ve diğer devrim yasalarında mümkün olan ve en geniş ölçüde güvence verme arzusu ve bir masumu mahkûm etme korkusu esas olarak alınmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak Fransız devrimcileri, benimsedikleri yeni ilkelerin gerektirdiği reformları sonuna erdirememiştir. Başlatılan medenî hukuk reformlarına eski düzenin korunması büyük bir engel oluşturmuştur. Ceza hukuku uygulamaları ise Fouquier-Tinerille gibi sert ve katı bir savcının oynadığı rol nedeniyle olumsuz şekilde etkilenmiştir. Bütün bunlara rağmen o dönemde yararlı çalışmaların yürütüldüğü ve verimli fikir alışverişlerinde bulunduğu unutulmamalıdır. Daha sonraki yıllarda Napolyon Medenî Kanununu hazırlamasıyla büyük bir ün kazanan Cambacérès'in devrim yıllarında ilk denemelerini yaptığı da bir gerçektir. Bununla birlikte Bonoparte'in devrimin getirdiği gelişmeler arasında en radikal olanları bir kenara bırakılarak hazırlattığı Medenî Kanunla, daha sonraki tarihte gelişmeler doğrultusunda burjuvazi düzeni ve liberal fikirlerinin zaferini sağladığı da unutulmamalıdır.